

ТАҚРИЗИ

роҳбари илмӣ Ҳ.Ш. Камолов ба рисолаи номзоди Мирзоев Шухрат Чумъамуродович «Таҳлили муқоисавии ҳодисаҳои таърихӣ нимаи дууми асри XIV ва ибтидои асри XV-и Мовароуннаҳру Хуросон дар «Зафарнома»-и Низомуддини Шомӣ ва «Аҷоибу-л-мақдур фи ахбори Темур»-и Ибни Арабшоҳ» барои дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа (PhD) аз рӯйи ихтисоси 6D020303 - таърихшиносӣ, манбаъшиносӣ ва методҳои таҳқиқоти таърихӣ

Ҷавоб гуфтан ба пурсишҳои таърихӣ, муайян намудани сабаб ва натиҷаи руҳдодҳо аз тариқи баррасии муқоисавӣ ва ё татбиқи манобеи таърихӣ дар миёни равишҳои омӯзиши илми таърих аз эътибори бештаре бархӯрдор аст. Зеро агар ҳадаф аз пажӯҳиш дар таърих бозсозии бо низом ва воқеъбинонаи гузашта аз тариқи гирдоварӣ, арзёбӣ, таъйини ҳақиқати таркиби ҳаводис ба манзури исботи воқеаҳо ва ба даст овардани натиҷаи қобили пазириш бошад, дар ин сурат баррасии татбиқи манобеи таърихӣ метавонад тасвири равшане аз руҳдодҳои гузаштара ироа диҳад.

Таҳқиқи як манбаи таърихӣ ва шиносоии ҷойгоҳи он манбаъ дар раванди таърихшиносии даврони баъдӣ дар омӯзиши таърих аҳамияти зиёде дорад. Дар ин росто баррасии татбиқи ин ва ё он асар бо манобеи ҳамдаврааш аҳамияти таърихӣ ин асар, ҳақиқати матолиб, диққати муаллиф дар баёни руҳдод ва истифода аз манобеи муътамадро равшан намуда, лағзишҳои муаллифи асари таърихӣ дар баёни ҳаводис ва қисмҳои онро мушаххас менамояд. Иловадан омӯзиши татбиқи манобеи таърихӣ ҳамдавра ба шинохти дақиқтари фазои фикрӣ ва сиёсии он давра кумак мекунад. Қазоватҳо ва мавзӯиҳои айни ва зехнии муаллифи асари таърихӣ дар мавзӯоти мавриди таваҷҷуҳаш ва санҷиши матолиби ироанамудаи муаллиф ва татбиқи он бо манобеи ҳамзамонаш тасвирҳои воқеии ҳодисаҳои таърихиро барои пажӯҳанда заминасоз мекунад.

Рисолаи Мирзоев Шухрат Чумъамуродович «Таҳлили муқоисавии ҳодисаҳои таърихӣ нимаи дууми асри XIV ва ибтидои асри XV-и Мовароуннаҳру Хуросон дар «Зафарнома»-и Низомуддини Шомӣ ва «Аҷоибу-л-мақдур фи ахбори Темур»-и Ибни Арабшоҳ» ба баррасии

муқоисавии ду манобеи муҳими таърихии асри XV бахшида шуда, муаллиф талош намудааст бо равиши татбиқӣ ҷойгоҳи ин ду асарро дар баёни ҳаводиси нимаи дувуми садаи XIV ва ибтидои садаи XV муайян карда, аҳамияти онҳоро дар таърихнигории халқи тоҷик мушаххас созад.

Эътибор ва аҳамияти «Зафарнома»-и Низомуддини Шомӣ ва «Аҷоибу-л-мақдур фи ахбори Темур»-и Ибни Арабшоҳ то он ҳадде буд, ки таърихнигороне, ки дар садаҳои баъдӣ дар бораи рӯзгор ва кишваркушоӣҳои Темурланг асар навиштаанд, ба навҳе аз ин рисолаҳои таърихӣ иқтибос кардаанд. Бояд гуфт, ки ин ду асар барои ховаршиносон ва бавижа пажӯҳандагони ин давраи таърихи халқи тоҷик маълум буданд ва аз матолиби онҳо муаррихон ба андозаи бешу кам истифода кардаанд. Аммо ин ду асар бори нахуст аз пажӯҳиши киёсӣ мегузаранд ва бидуни тардид муҳим будани мавзӯи мавриди таҳқиқ пеш аз ҳама дар ин зоҳир мегардад.

Рисола аз ду боб ва шаш зербоб иборат буда, сохтори он бо низоми мантиқӣ матраҳ гардида, муаллиф бо риояи ҷаҳорҷӯби замонӣ ҳадафҳои муайяншуда дар рисолаашро баррасӣ намуда, вазифаҳои дар наздаш гузоштаро, мисли таҳлили муқоисавии ахбори Низомуддини Шомӣ ва Ибни Арабшоҳ оид ба авзои сиёсии Мовароуннаҳру Хуросони нимаи дуюми асри XIV ва ибтидои асри XV; муайян намудани хусусиятҳои фарқкунандаи тасвири воқеаҳои таърихӣ дар рисолаҳои Низомуддини Шомӣ ва Ибни Арабшоҳ; мушаххас намудани тафовутҳои тасвири шахсияти Темурланг аз ҷониби Низомуддини Шомӣ ва Ибни Арабшоҳ ва дигар таърихнависони нимаи дуюми асри XIV ва ибтидои асри XV ва ғайра дар ҷарҷаёни таҳқиқ ҳаллу фасл менамояд.

Ба Низомуддини Шомӣ ва Ибни Арабшоҳ муяссар шудааст, ки шеваи фатҳ намудани кишварҳои дигар тавассути Темурлангро бо ҷашми сар бубинанд. Агар Низомуддини Шомӣ дар шумори ҳамрикобони Темурланг буд, пас Ибни Арабшоҳ шомили он усарое гардид, ки ба хангоми фатҳи Димишқ Темурланг ба Самарқанд оварда буд. Аз ин хулосае бармеояд, ки муаллифон бо равишҳои мутобиқ бо вазъи иҷтимоияшон, ки бо ҳам

мухолифат дорад, роҷеъ ба Темурланг ва замони ӯ ибрази назар мекунад.

Низомуддини Шомӣ дар «Зафарнома» дар баёни рухдодҳои таърихӣ услуби маҷозии мурсалро истифода карда, ба хангоми кишваркушоӣ куштору ғорати Темурлангро, ки шеваи асосии ҳукуматдориаш буд, зери имову ишораҳо ва розҳову пиндорҳо тасвир карда, сабти дафтари рӯзгорон намудааст. Аммо Ибни Арабшоҳ дар «Аҷоибу-л-мақдур фи ахбори Темур» бо сароҳати баён аз Темурланг ва аъмоли номашруъӣ ӯ сухан мегӯяд.

Муаллифи рисола муваффақ шудааст, ки ин усули баён ва ихтилофи назарҳо дар рисолаҳои «Зафарнома»-и Низомуддини Шомӣ ва «Аҷоибу-л-мақдур фи ахбори Темур»-и Ибни Арабшоҳро роҷеъ ба рӯзгору фаъолияти Темурланг пайдо намуда, онҳоро бо ҳам қиёс кунад ва барои ҳулосаи илмӣ ва мантиқӣ баровардан ин матолибро бо дигар рисолаҳои ҳамзамони онҳо, мисли «Рӯзномаи ғазавоти Ҳиндустон»-и Ғиёсиддини Алӣ, «Дневник путешествия в Самарканд ко двору Тимура-и Руи Гонсалес де Клавихо ва «Зафарнома»-и Шарафуддин Алии Яздӣ муқоиса намояд.

Ин ки ба чӣ сабаб Низомуддини Шомӣ асари хешро аз боби «Зикри омадани подшоҳ Туғлуқ Темур ба вилояти Мовароуннаҳр бори дувум», ки соли 1361 иттифоқ афтада буд ва Темурланг вориди сахнаҳои мубориза мегардад, оғоз карда, роҷеъ ба савонеҳи ҳоли Темурланг то соли 1361 чизе намегӯяд, муаллифи рисола ҷавоби қаноатбахш дода, ин қисмати рӯзгори Темурлангро бо таъя ба ахбори Ибни Арабшоҳ ва Руи Гонсалес де Клавихо такмил медиҳад.

Унвонҷӯй ин ду асари арзишманди таърихиро таҳлил намуда, ба ҳулосае меояд, ки бо вучуди ин ки Низомуддини Шомӣ ва Ибни Арабшоҳ ба шахси Темурланг муносиботи ҳамсон надоранд, аммо ин ду таърихнигор ғочаҳои анҷомдодаи Темурланг ба хангоми лашкаркашиҳояш дар Мовароуннаҳру Хуросон, Эрон, Ҳиндустону Осиёи Сағирро бо услубҳои мухталиф яке ошкоро ва дар дигаре зери маҷозу истиораҳо инъикос намудаанд.

Аз ҳулосаҳои илмӣ ба даст овардаи муаллифи рисола, ки аз таҳлили

татбикии «Зафарнома» ва «Аҷоибу-л-мақдур фи ахбори Темур» маълум мегардад, унвонҷӯй ҳадаф ва вазоифи дар наздаш гузоштаро муваффақона анҷом дода, бо муайян кардани ҷойгоҳи ин ду сарчашмаи дасти аввали нимаи аввали садаи XV дар миёни дигар манобеи таърихӣ ба офаридани як рисолаи воҳид комёб шудааст.

Мусалламан то кунун дар доираҳои илмии ховаршиносӣ ва таърихнигорӣ чи дар дохил ва чи берун аз Тоҷикистон ҳодисаҳои таърихии ин ду асар дар қиёс бо ҳам таҳлил нашудаанд ва бе шак ин рисола метавонад он матолиберо ба илми таърих матраҳ созад, ки аз лиҳози навгӯй, тадвини масоили илмӣ ва мизони кори таҳқиқотӣ арзиши илмӣ доранд. Бинобар ин метавон гуфт, ки рисолаи Мирзоев Шухрат Ҷумъамуродович «Таҳлили муқоисавии ҳодисаҳои таърихии нимаи дуоми асри XIV ва ибтидои асри XV-и Мовароуннахру Хуросон дар «Зафарнома»-и Низомуддини Шомӣ ва «Аҷоибу-л-мақдур фи ахбори Темур»-и Ибни Арабшоҳ» кори таҳқиқотии анҷомёфта буда, натиҷагириҳои унвонҷӯй баёнғари муқаррароти асосии пешниҳодшуда барои дифоъ мебошад.

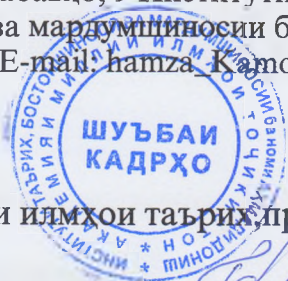
Аз ин рӯ чун роҳбари илмӣ метавонам хулоса кунам, ки рисола аз рӯи сохтор, мазмун ва баёни матолиби таҳқиқӣ ба талаботи ҚОА назди Президенти Ҷумҳури Тоҷикистон мутобиқат намуда, муаллифи он сазовори дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа (PhD) 6D020303 - таърихнигорӣ, манбаъшиносӣ ва методҳои таҳқиқоти таърихӣ мебошад.

**Роҳбари илмӣ,
доктори илмҳои таърих, профессор**

Х.Ш.Камолов

Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе, хиёбони академикҳо Раҷабавҳо, 9 Институти таърих, бостоншиносӣ ва мардумшиносӣ ба номи А.Дониш
Тел: 934212844, E-mail: hamza.Kamol@mail.ru

27 октябри 2021

Имзои доктори илмҳои таърих, профессор Х.Ш.Камоловро тасдиқ мекунам

Мудирӣ шуъбаи кадрҳо

Г.Файзуллоева